

УДК 330.3; 336

JEL D 50; E 20; O 11

DOI: 10.31471/2409-0948-2021-2(24)-197-207

Фролов Сергій Михайлович
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Національний аграрний університет, м. Суми
вул. Герасима Кондратьєва, 160, м. Суми, 40000, Україна
e-mail: sfrolov@i.ua
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9374-7274>

Орлов Володимир Володимирович
кандидат економічних наук,
1-й заступник Дніпропетровської облдержадміністрації
вул. Набережна перемоги, 42, м. Дніпро, 49094, Україна
e-mail: ovv0601@gmail.com
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2052-6654>

Диха Марія Василівна
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки підприємства і підприємництва
Хмельницький національний університет
вул. Інститутська, 11, м. Хмельницький, 29016, Україна
e-mail: dyha-mv@ukr.net
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4405-9429>

ДИСБАЛАНСИ У ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ: ІДЕНТИФІКАЦІЯ ТА ПРИЧИННО-НАСЛІДКОВІ ЗВ'ЯЗКИ

Анотація. У статті систематизовано понятійно-категоріальний апарат щодо трактування дисбалансу. Для розуміння важливості вивчення питання дисбалансів проведено огляд результатів досліджень у сфері фінансів, оприлюднених у міжнародній наукометричній базі Scopus. З використанням програми VOSviewer 1.6.15 сформована мапа взаємозв'язків у дослідженнях з питань дисбалансів у сфері фінансів. Авторами доведено, що дисбаланси у сфері фінансів мають прояв на глобальному рівні, на рівні публічних фінансів та реалізації монетарної, фіскальної політики, а також мають вплив на інвестиції. Виходячи з ключових слів, що визначили сформовані кластери, дисбаланси характерні для усіх сфер або ж секторів фінансової системи та обумовлені відсутністю стабільності у фінансових відносинах.

Визначено дисбаланси, які проявляються у товарному дефіциті чи перевиробництві певних видів товарів; дефіциті робочої сили чи безробітті через недостатність робочих місць; дефіциті капіталу в цілому чи в окремих секторах економіки; дисбаланси експортно-імпортних операцій; дисбаланси у сфері публічних фінансів, розбалансованості фондового ринку тощо. Дисбаланси обумовлюють формування певних макроекономічних тенденцій, які призводять до структурних змін.

У статті представлено авторське висвітлення взаємозв'язків та еволюції економічної системи та її підсистем через призму структурних змін; надано спрощений алгоритм визначення стану розбалансування, ідентифікації та оцінювання макроекономічних дисбалансів.

Між термінами «структурні зміни», «структурні зрушення» та «структурна трансформація» існує прямий зв'язок. Саме в такій послідовності вони обумовлюють оновлення фінансово-економічної системи. Крім того, структурні зміни-зрушення-трансформації безпосередньо обумовлюються дією дисбалансів, а останні, у свою чергу, також виникають під впливом структурних змін та трансформацій; тобто між дисбалансами та процесами структурні зміни-зрушення-трансформації є прямий та обернений взаємозв'язки.

Тому, для виходу на якісно новий збалансований економічний розвиток (тобто оновлений рівень функціонування фінансово-економічної системи) усі зусилля мають бути спрямовані на забезпечення «керованості дисбалансів», конструктивності дій та досягнення позитивних ефектів від змін.

Ключові слова: дисбаланс, асиметрія, структурні зміни, структурні зрушення, структурна трансформація, рівновага, збалансованість.

Frolov Serhiy
Doctor of Economics Sciences, Professor,
Professor of Department of Finance, Banking and Insurance
National Agrarian University, Sumy
Gerasim Kondratiev str., 160, Sumy, 40000, Ukraine
e-mail: sfrolov@i.ua
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9374-7274>

Orlov Volodymyr
Candidate of Economic Sciences,
1st Deputy of the Dnipropetrovsk Regional State Administration
Victory Embankment str., 42, Dnipro, 49094, Ukraine
e-mail: ovv0601@gmail.com
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2052-6654>

Dykha Mariia V.
Doctor of Economics Sciences, Professor,
Professor of Department of Economics of Enterprise and Entrepreneurship
Khmelnysky National University
11, Instytuts'ka str., Khmelnytsky, Ukraine, 29016
e-mail: dyha-mv@ukr.net
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4405-9429>

IMBALANCES IN THE FINANCIAL AND ECONOMIC SYSTEM: IDENTIFICATION AND CAUSATION

Abstract. The article systematizes the conceptual and categorical apparatus for the interpretation of imbalance. To understand the importance of studying the issue of imbalances, a review of the results of research in the field of finance, published in the international scientometric database Scopus. Using VOSviewer 1.6.15, a map of relationships in research on financial imbalances has been developed. The authors prove that imbalances in the field of finance are manifested at the global level, at the level of public finances and the implementation of monetary and fiscal policies, as well as have an impact on investment. Based on the keywords that defined the formed clusters, imbalances are characteristic of all areas or sectors of the financial system and are due to the lack of stability in financial relations.

The imbalances that are manifested in the trade deficit or overproduction of certain types of goods are identified; labor shortages or unemployment due to lack of jobs; capital shortages in general or in individual sectors of the economy; imbalance of export-import operations;

imbalances in public finance, stock market imbalances, etc. Imbalances cause the formation of certain macroeconomic trends that lead to structural changes.

The article presents the author's coverage of the relationships and evolution of the economic system and its subsystems through the prism of structural change; a simplified algorithm for determining the state of imbalance, identification and assessment of macroeconomic imbalances is provided.

There is a direct connection between the terms "structural change", "structural shift" and "structural transformation". It is in this sequence that they cause the renewal of the financial and economic system. In addition, structural changes-shifts-transformations are directly caused by the action of imbalances, and the latter, in turn, also occur under the influence of structural changes and transformations; that is, there are direct and inverse relationships between imbalances and structural change-shift-transformation processes.

Therefore, in order to reach a qualitatively new balanced economic development (ie an updated level of functioning of the financial and economic system), all efforts should be aimed at ensuring "manageable imbalances", constructive action and achieving positive effects from change.

Key words: imbalance, asymmetry, structural changes, structural shifts, structural transformation, equilibrium, balance.

Вступ. Глобальні дисбаланси та глобальні кризи, а також дисбаланси та кризові прояви національного рівня, у т. ч. породжені неефективним управлінням, проблеми на ринках капіталу, нерозвиненість фондового ринку тощо обумовлюють відповідний стан макроекономічних систем.

Фінансово-економічна система в останні роки, а особливо під впливом пандемії зазнає кардинальних змін. Тому, дослідження структурних змін, що відбуваються як в економіці в цілому, так і в окремих її складових елементах, ідентифікація дисбалансів та їх вплив фінансово-економічну систему були та залишається актуальними.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми виникнення структурних дисбалансів, екстраполяція та оцінювання їх наслідків на глобальному, регіональному та національному рівнях висвітлено у публікаціях зарубіжних та вітчизняних науковців. Зокрема, трактуванню понять «дисбаланс і диспропорції», «баланс і дисбаланс» присвятили свої праці П. Проноза [1] і О. Чепис [2]. Н. Кравчук [3] висвітлено концептуальні основи глобальних фінансових дисбалансів. Ґрунтовне дослідження соціально-економічних асиметрій глобального розвитку здійснено Я. Столярчук [4]. Обґрунтування стану та перспектив макроекономічного розвитку, у т. ч. з урахуванням впливу дисбалансів, знайшло відображення у працях [5; 6], а оцінка глобальних дисбалансів була предметом досліджень [7; 8]. У дослідженні Т. Щетилової [9] також оцінено вплив глобальних дисбалансів на розвиток макроекономічних систем, а особливості оцінки дисбалансів розвитку сучасних біржових ринків висвітлено Е. Терещенко та Д. Семеновою [10].

З огляду на різноманітність наукових поглядів щодо теми дослідження, динамічність змін у фінансово-економічній системі та диспропорції, які їх супроводжують, необхідність їх ідентифікації та з'ясування впливу на макроекономічну систему в контексті сучасних реалій і визначають мету статті.

Виклад основного матеріалу. В економічний категоріальний апарат привнесено терміни з інших наукових сфер, наприклад, з природничих наук. Зокрема, термін «дисбаланс» у словнику української мови трактується як «неврівноваженість деталі, що виникає в результаті несиметричного розташування маси відносно осі її обертання» [11].

Термін «дисбаланс» використовується в економічній науковій літературі, у матеріалах світових економічних та фінансових організацій для розуміння нерівності/диспропорцій або ж відсутності рівноваги системи чи її складових.

Якщо виходити з протилежного, а саме з розуміння терміну «баланс», то на думку О. Чепис баланс не означає повної гармонії, стабільності, відсутності протиріч. Це швидше стан певної стабілізації та стійкості, який може мати тимчасовий характер [2]. Дисбаланс як «нерівновагу» трактує Т. Щетилова, зазначаючи, що «дисбаланс – це нерівноважний стан об'єкта або порушення рівноваги та певних співвідношень параметрів, які характеризують об'єкт як цілісність, і процеси змін у функціонуванні та розвитку об'єкта» [9]. Досить звужене визначення «дисбалансу» надає П. Проноза, звівши його розуміння/трактування лише до наявності великих дефіцитів (профіцитів) у рахунках торгових чи інвестиційних операцій [1]. На думку Е. Терещенко та Д. Семенової «дисбаланс» можна розглядати не тільки як стан об'єкта, але й із позиції його функціонування, процесів змін. «Дисбаланс – цей нерівноважний стан об'єкта або порушення рівноваги і певних параметрів, які характеризують об'єкт як цілісність і процеси змін у функціонуванні й розвитку об'єкта» [10].

Концептуально досліджуючи «дисбаланси», Н. Кравчук виділено два основних емпіричних підходи до їх розуміння: перший підхід акцентує увагу на міжнародних асиметриях у попиті і пропозиції на товари. Глобальні дисбаланси розглядаються, передусім, як платіжні дисбаланси і як джерело порушення стійкості та рівноваги у глобально-центричній економіці. Другий блок трактувань характеризує міжнародні асиметрії у попиті та пропозиції на активи. Тобто, акцентується увага на диспропорціях у рахунках операцій з капіталом». [3] У роботі [4], присвяченій проблематиці асиметрій у глобальній економіці, Я. Столярчук запропоновано «визначати першорядність суті асиметрії як перманентного порушення структури матерії в процесі її розвитку у просторі і часі. Економічний зміст цього поняття полягає в усталеній відсутності структурної рівноваги глобальної економічної системи і проявляється у непропорційності розвитку підсистем і елементів світового господарства в силу об'єктивно існуючих суперечностей між ними. На відміну від нерівномірності, асиметрія відрізняється системним характером щодо відображення форм глобального економічного розвитку та є рушійною силою суспільного прогресу, будучи інструментом одночасного і виявлення, і розв'язання його суперечностей через кризи». Автор визначає асиметрію через обґрунтування відсутності рівноваги.

Опираючись на вище викладене щодо терміну «дисбаланси», спільним є використання у визначеннях термінів «рівновага», «нерівноважний стан», що є цілком обґрунтованим саме для економічної науки.

Якщо співставити три основних вихідних терміни «баланс – симетрія – рівновага», то з точки зору економічних зв'язків, які можуть бути відображені між ними, ці поняття є тісно взаємопов'язаними, оскільки саме поняття балансу в економіці означає, що дві його частини в загальному підсумку є симетричними і мають збігатись, тобто, будуть сумарно врівноважені. Водночас, симетричний підсумок балансу не завжди буде мати внутрішню симетрію та врівноваженість. А відтак, до певного моменту внутрішні асиметрії можуть приводити до порушення вихідної рівноваги, не порушуючи певний час балансу. У подальшому все буде залежати від динаміки змін у структурі однієї і іншої частини балансу. Якщо ці випадки будуть носити короткостроковий характер та виникатимуть дискретно із ознаками разового прояву, то в цілому баланс буде залишатись врівноваженим і його підсумок змінюватись не буде. Якщо ж у структурі будуть відбуватись зміни, і окремі елементи єдиного цілого демонструватимуть перехід від кількісних показників у бік зміни їх якісного змісту, то в результаті буде сформовано ситуацію дисбалансу і відсутності повної рівноваги.

Про наявність дисбалансів та важливість/актуальність їх дослідження свідчать результати огляду публікацій, оприлюднених в міжнародній наукометричній базі Scopus.

У результаті обробки інформації, отриманої за пошуковим запитом у міжнародній наукометричній базі Scopus щодо досліджень з питань дисбалансів у сфері фінансів, з використанням програми VOSviewer 1.6.15 було визначено п'ять основних кластерів

(рисунок 1), в яких зосереджені найбільш тісні взаємозв'язки між ключовими словами (яких було проаналізовано більш ніж дві тисячі, а вибірка документів становила більше 300 публікацій за вказаним напрямом дослідження).

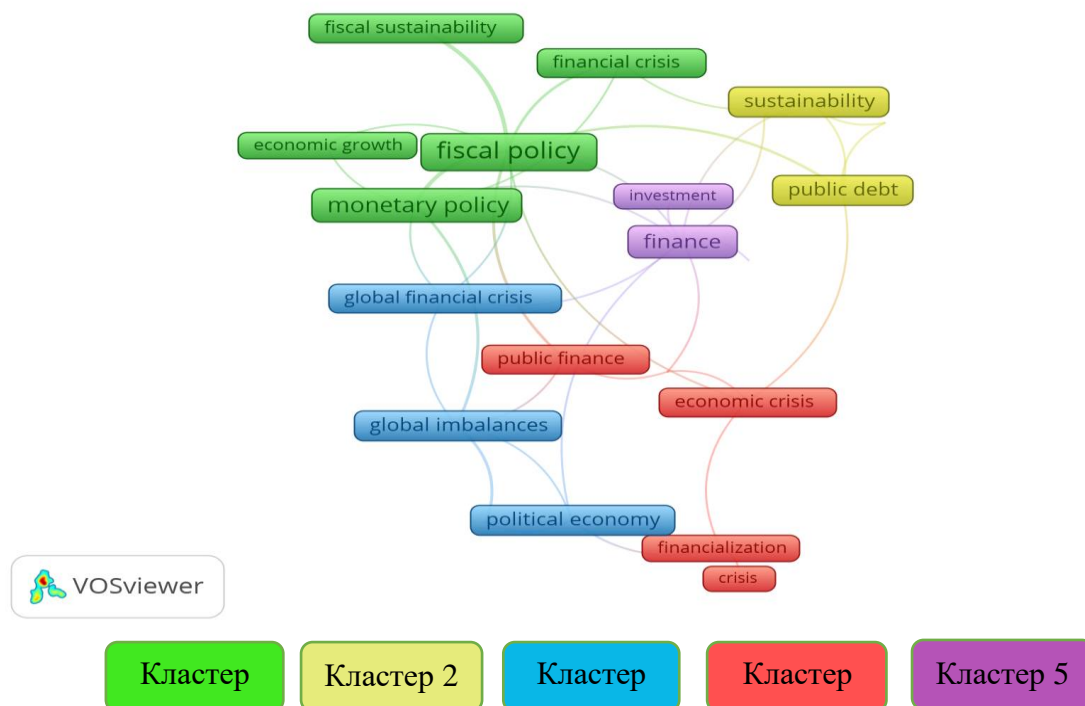

Рис. 1. Мапа взаємозв'язків проблематик у дослідженнях, присвячених дисбалансам у сфері фінансів, складено авторами за даними міжнародної наукометричної бази Scopus з використанням програми VOSviewer 1.6.15

За результатами проведеного аналізу найбільшим виявився кластер 1, у якому сфокусовано питання щодо забезпечення фіскальної стабільності, ефективності фіскальної та монетарної політики, їх вплив на економічний розвиток чи проявами нестабільності, які обумовлюють фінансові кризи. У другому кластері були виокремлені ключові тематики – державний борг та стабільність, оскільки в дослідженнях з цього напрямку найбільш вживаними були терміни, пов'язані з дисбалансами у сфері публічних фінансів. Третій кластер зосереджує дослідження, спрямовані на глобальні дисбаланси та глобальні кризи, а також їх відображення в політичній економії. Проблеми глобального масштабу мають найбільший вплив на перегляд парадигми економічного розвитку та можуть призводити до формування нових економічних теорій та законів. Четвертий кластер об'єднав проблеми розвитку публічних фінансів, висвітлення значного впливу фінансів на економіку та аргументацію базової причини формування кризових явищ в економіці внаслідок виникнення суттєвого дисбалансу між реальними та фінансовими активами, особливо на світових фінансових ринках. Узагальнений розгляд понять фінанси та інвестиції, їх зв'язки відображено у публікаціях, які об'єднані у п'ятому кластері, проте, їх значно менше, порівняно з тими, що розглянуто вище.

Структурні зміни, що можуть відбуватись у межах саме економічної системи, підпорядкованої фінансової системи в будь-якій країні, що визначається сутністю та логікою формування фінансових відносин, їх поступовість чи стрімкий вихід на певний якісно новий рівень, значною мірою визначаються динамікою. Загальновизнаним є розуміння структури економічної системи як певним чином впорядкованої сукупності елементів, між якими сформувались стійкі зв'язки, та які протягом певного періоду забезпечують цілісне функціонування системи. Враховуючи, що фінансова система ототожнюється з «кровоносною системою» економіки через рух фінансових потоків, то

вона апіорі не може бути статичною, а отже їй притаманні постійні коливання і певні структурні зміни. Економічна система в цілому, як і фінансова складова, знаходиться у постійній динаміці. Еволюцію економічної системи та її підсистем через призму структурних змін представлено на рисунку 2.

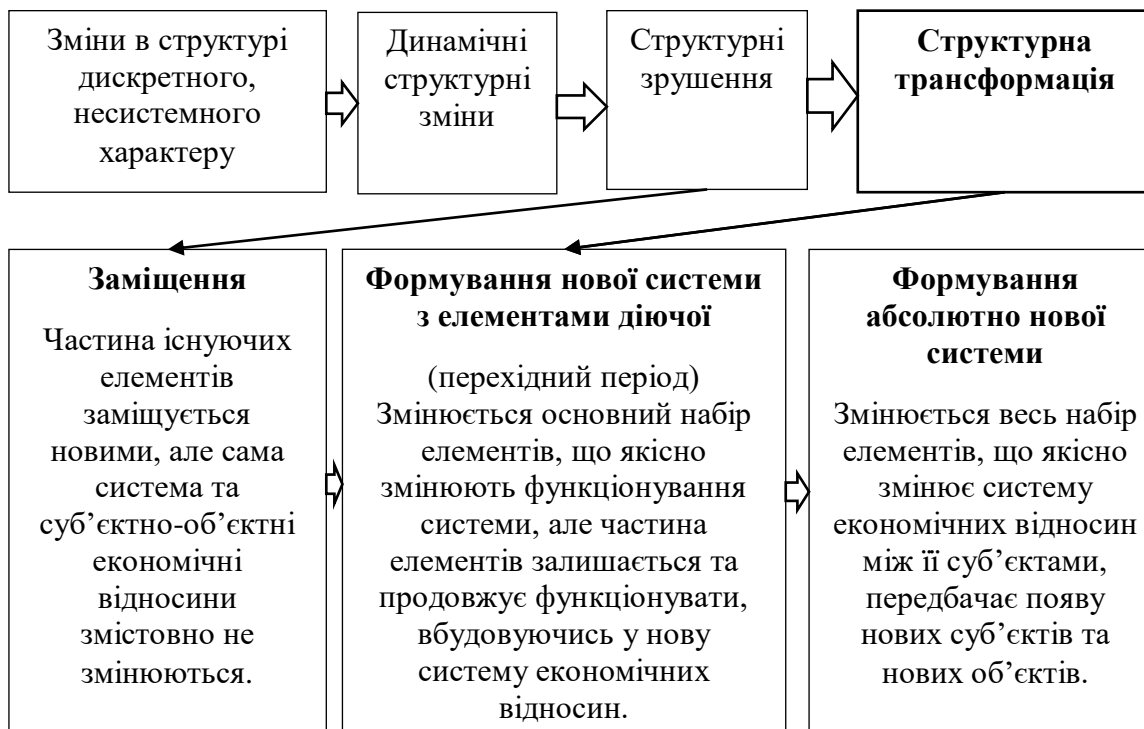

Рис. 2. Еволюція економічної системи та її підсистем через призму структурних змін
Джерело: розробка авторів

Водночас, структурні зміни можуть носити несистемний характер, і які б не були короткострокові коливання, система у цілому зберігає баланс між елементами, система фінансових відносин не змінюється. Але ситуація може змінюватись у довгостроковому періоді, коли зміни у структурі, що спочатку носили несистемний характер, переходять у системну зміну. Тоді відбувається формування нової структури та змінюється вагомість окремих елементів як в бік посилення їх ролі у системі, так і в напрямі послаблення їх значимості у функціонуванні системи у цілому. На цьому етапі структурні зміни стосуються лише кількісних параметрів, якими характеризуються зміни, що відбуваються у межах системи. Таку ситуацію можна охарактеризувати як виникнення / поява дисбалансів. При цьому, під час таких структурних змін можуть з'являться нові елементи системи та створюватись передумови для формування нової системи відносин та, можливо, перенаправлення фінансових потоків. У такому випадку можна говорити про те, що динамічні структурні зміни стали причиною таких дисбалансів у системі, результатом яких стали структурні зрушення. Як правило, структурні зрушення також супроводжуються певними дисбалансами до моменту, поки в оновленій системі не сформується нові усталені зв'язки. При цьому, для ефективного функціонування фінансово-економічної системи важливе значення має також і законодавче, нормативно-правове врегулювання появи нових елементів та формування відповідних механізмів функціонування нової системи взаємозв'язків. Важливим є наступний етап, а саме, коли структурні зрушення призводять до структурної трансформації. На цьому етапі повністю проявляється дія філософського закону переходу від кількості до якості. Кількісні структурні зміни, що призвели до структурних якісних зрушень змінили набір елементів системи та сприяли переходу системи на якісно інший рівень.

Структурна трансформація може відбуватись з поступовою появою у складі системи нових елементів, які будуть витіснити старі елементи та сприяти формуванню нової системи. Але зміни можуть відбуватись і революційним шляхом. Як правило, система може кардинально оновитись через кризу, і чим глибша та ширша за масштабами криза, тим вищою є ймовірність оновлення системи. У процесі застосування інструментів щодо приведення фінансово-економічної системи в стабільний стан може кардинально змінюватись як суб'єктно-об'єктна структура (базис) так і система регулювання (надбудова). У системі регулювання вагоме значення має також законодавче регулювання через нормативно-правові акти на різних рівнях – глобальному, національному, локальному, а також саморегулювання.

Характеризуючи змістовно «структурні зміни», «структурні зрушення» та «структурну трансформацію», то кожен із цих процесів може відбуватися достатньо збалансовано або супроводжуватися суттєвим дисбалансом. На наш погляд, зміни можуть регулярно відбуватись у структурі балансу і, якщо вони не є суттєвими, то можуть не призводити до розбалансування за умови, що обидві частини балансу в підсумку є врівноваженими. Водночас, якщо структурні зміни призводять до структурних зрушень, то це стає підставою виникнення дисбалансів, коли дві частини балансу перестають бути врівноваженими. У свою чергу, дисбаланси, що виникають між двома частинами балансу та в межах кожної частини стають основою для структурної трансформації. А вже в результаті структурної трансформації, коли формується нова система з новими елементами, то формується і новий баланс.

На макроекономічному рівні країни найбільш значимими дисбалансами можуть бути товарний дефіцит (переважання попиту на певний товар над пропозицією, що призводить до пошуку рівноважної ціни на якісно новому рівні) і навпаки, перевиробництво товарів та дефіцит попиту на них; дефіцит робочої сили в цілому / в окремій сфері діяльності (що може призводити до зростання рівня заробітної плати в окремому сегменті та провокуватиме перетік кадрів із однієї галузі до іншої (з вищим рівнем оплати праці) або ж, навпаки, недостатня кількість робочих місць обумовлює зростання рівня безробіття в країні; дефіцит капіталу в цілому чи в окремих секторах внаслідок його перетікання в більш високодохідні галузі економіки.

Також варто зазначити про дисбаланс експортно-імпортних операцій України; перевищення обсягів імпорту над експортом обумовлює від'ємне сальдо зовнішньоторговельного балансу, до того ж, експортно-імпортна динаміка погіршується: у 2016 р. зовнішньоторговельне сальдо складало «мінус» 2,89 млрд дол США; у 2019 р. погіршилося до «мінус» 10,75 млрд дол США. (див. детальніше [12]).

Крім того, варто виокремити макроекономічні дисбаланси, що пов'язані із змінами у фінансовій системі, серед яких найбільш розповсюдженими є структурні дисбаланси у сфері публічних фінансів, які можуть проявлятися як на рівні держави у вигляді дефіциту бюджету, так і в структурних дисбалансах розподілу ресурсів між місцевими бюджетами, що є характерним для України. Значимими є дефіцит торговельного балансу та рахунку поточних операцій, і тут проблема не стільки в наявності дефіциту, як у його структурі (за рахунок яких саме операцій та які саме види діяльності в економіці України його провокують). Крім того, значимим для України є структурний дисбаланс, що тривалий час формується на фінансовому ринку та проявляється у цілому ряді позицій, зокрема, у неефективності фондового ринку, його структурній розбалансованості, а точніше структурній монополізації державними цінними паперами, структурі банківської системи України із значним пулом державних банків, які контролюють більше 50 % усіх активів банківської системи. Неєфективна робота окремих з них стає причиною нарощення дефіциту державного бюджету через докапіталізацію шляхом емісії державних боргових цінних паперів.

Сприяють ідентифікації та оцінюванню проблем, пов'язаних із виникненням дисбалансів ряд нормативних документів, які присвячені правилам їх дослідження на

макроекономічному рівні. У документі «Генерального Директорату з питань економіки та фінансів Європейської комісії 2016 року» головним завданням визначається збереження макроекономічної стабільності. У той же час зазначається, що «не існує простих та механічних критеріїв для ідентифікації макроекономічних дисбалансів через драйвери макроекономічної нестабільності, оскільки це багатовимірні явища, рівень значимості яких необхідно оцінювати, враховуючи ряд аспектів, в тому числі і можливості адаптувати економіку країни» [13]. У Документі [13] кількість категорій констатації дисбалансів зменшено з шести до чотирьох: 1 – відсутність дисбалансів; 2 – дисбаланси (ця категорія об'єднала три більш деталізованих, а саме дисбаланси, що вимагають активної політики та моніторингу; дисбаланси, що вимагають політичних рішень та моніторингу; дисбаланси, що вимагають політичних рішень та специфічного моніторингу); 3 – надмірні дисбаланси, які вимагають конкретних рішучих дій та моніторингу; 4 – надмірні дисбаланси, які вимагають коригування власне самої методики, визначеної в нормативних документах.

На рисунку 3. представлено спрощений алгоритм визначення стану розбалансування системи чи з'ясування/констатацію відсутності дисбалансів.

Рис. 3. Ідентифікація та оцінювання макроекономічних дисбалансів
 Алгоритм побудовано згідно Правил Макроекономічних дисбалансів [13].

Необхідно також зазначити, що наявність дисбалансів варто оцінювати як з позитивної так і з негативної точки зору; важливим при цьому є наслідки, які вони можуть обумовити. Так, зокрема, у роботі фахівця Міжнародного Валютного Фонду М. Обстфельда (на прикладі дисбалансів рахунків поточних операцій) зазначено, що в одних випадках «дисбаланси можуть бути здоровими», тобто, вони можуть «перетікати» в позитивні ефекти, а в інших – «можуть бути сигналами ризиків», зокрема, можуть «вказувати на макроекономічний та фінансовий стрес як для окремих країн, так і для глобальної економіки». При цьому, автор також зазначає, що «персистентні дисбаланси можуть бути симптомами існуючих в національній економіці викривлень», які можуть бути перешкодою для економічного зростання [7].

Для унеможливлення деструктивних дисбалансів доцільно дотримуватись інтеграційного підходу щодо досягнення бюджетно-структурної збалансованості, на противагу відособленої бюджетної та структурної збалансованості, яких намагаються досягати на різних рівнях. Бюджетно-структурна збалансованість забезпечить визначення бюджетних співвідношень і параметрів національної економіки з урахуванням необхідних структурних змін у соціально-економічній сфері (що на практиці часто ігнорується при бюджетному плануванні без техніко-економічного обґрунтування економічних, екологічних, техніко-технологічних тощо можливостей і наслідків фінансування підсистем). Також бюджетно-структурна збалансованість «пов'яже» соціально-економічні параметри підсистем, що використовують бюджетні кошти, і фінансові можливості бюджету, включаючи можливості залучення інвестицій (така доцільність на практиці також часто не дотримується, наприклад, при затвердженні свідомо нереальних соціально-економічних програм (і, відповідно, відсутності необхідних обсягів бюджетного фінансування), тим самим до бюджету з самого початку закладається дефіцит або в подальшому такі програми/ініціативи не виконуються); питання щодо збалансування інтересів підсистем/суб'єктів, у т. ч. щодо процедур розподілу бюджетних коштів, детальніше розкрито у публікаціях [5; 14].

Висновки. Між термінами «структурні зміни», «структурні зрушення» та «структурна трансформація» існує прямий зв'язок. Саме в такій послідовності вони обумовлюють оновлення фінансово-економічної системи.

Вплив безлічі неконтрольованих чинників на процеси функціонування систем створює дисбаланси, розбалансовує усталене функціонування систем. У той же час, в умовах мінливого середовища зміни є неминучими та необхідними, а відтак, виникнення дисбалансів, по суті, автоматично обумовлюється появою змін у різних проявах, або такі дисбаланси прогнозовано та контрольовано «вводяться» через запровадження новацій різного характеру, які в подальшому виведуть фінансово-економічну систему на якісно новий рівень з її подальшим урівноваженням з урахуванням нових параметрів та характеристик.

На макроекономічному рівні визначено різні дисбаланси, які проявляються, зокрема, у товарному дефіциті чи перевиробництві певних видів товарів; дефіциті робочої сили чи безробітті через недостатність робочих місць; дефіциті капіталу в цілому чи в окремих секторах економіки; дисбаланси експортно-імпортних операцій; дисбаланси у сфері публічних фінансів, розбалансованості фондового ринку тощо.

Крім того, структурні зміни-зрушення-трансформації безпосередньо обумовлюються дією дисбалансів, а останні, у свою чергу, також виникають під впливом структурних змін та трансформацій; тобто між дисбалансами та процесами структурні зміни-зрушення-трансформації є прямий та обернений взаємозв'язок.

Для унеможливлення деструктивних дисбалансів доцільно дотримуватись інтеграційного підходу щодо досягнення бюджетно-структурної збалансованості на різних рівнях, на противагу забезпечення відособленої бюджетної та структурної збалансованості.

Оскільки перехід до якісно нового рівня функціонування будь-якої системи, оновлення фінансово-економічної системи апіорі потребує змін, тобто розбалансування раніше існуючого стану, то усі зусилля мають бути спрямовані на забезпечення «керованості дисбалансів», конструктивної їх дії, досягнення позитивних ефектів від змін та вихід на якісно новий збалансований економічний розвиток (тобто оновлений рівень функціонування фінансово-економічної системи).

Література

1. Проноза П. В. Сутність понять «дисбаланс» і «диспропорції» в економіці та класифікації їх видів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Економіка*. 2015. № 11. С. 20-25.

2. Чепис О. І. Баланс і дисбаланс інтересів суб'єктів права інтелектуальної власності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 223-226.
3. Кравчук Н. Я. Концептуалізація глобальних фінансових дисбалансів. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2013. № 3. С. 153-159.
4. Столярчук Я. М. Асиметрія глобального розвитку: соціально-економічний вимір. Автореф. дис. ... д.е.н.: 08.00.02 / ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». К., 2009. 34 с.
5. Диха М. В. Соціально-економічний розвиток України: напрями та засоби реалізації: монографія. К.: Центр учбової літератури. 2016. 388 с. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/5964>
6. Диха М. В. Трансформація економіки України за роки незалежності під призвоєю макроекономічної стабільності. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2012. № 4, Т. 3. С. 72-77. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/2393>
7. Obstfeld M. Assessing Global Imbalances: The Nuts and Bolts. 2017. URL: <https://blogs.imf.org/2017/06/26/assessing-global-imbalances-the-nuts-and-bolts/>
8. Chinn M. D. Global Imbalances. *The Evidence and Impact of Financial Globalization*. Gerard Caprio (ed.). Oxford: Elsevier Inc. 2013. Vol. 3, pp. 67-79.
9. Щетилова Т. В. Оценка глобальных дисбалансов в развитии макроэкономических систем. *Основы экономики, управления и права*. 2012. № 6 (6). С. 106-111.
10. Терещенко Е. Ю., Семенова Д. О. Особливості оцінки дисбалансів розвитку сучасних біржових ринків. *Інфраструктура ринку*. 2021. № 52. С. 54-60.
11. Словник української мови. *Академічний тлумачний словник*. URL: <http://sum.in.ua/s/dysbalans>
12. Диха М. В., Лямець І. А. Зовнішньоторговельна діяльність України: стан, проблеми, перспективи. *Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2021. № 1 (23). С. 108-117. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/10470>
13. The Macroeconomic Imbalance Procedure. *Rationale, Process, Application: A Compendium*. Institutional paper 039. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016. 132 p.
14. Диха М. В. Теоретичні основи моделювання бюджетного розподілу в системі управління соціально-економічними процесами. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2016. № 2, Т. 2. С. 25-28. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/5398>

References

1. Pronoza P. V. (2015). Sutnist poniat «dysbalans» i «dysproportsii» v ekonomitsi ta klasyfikatsii yikh vydiv. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriiia Ekonomika*. № 11. S. 20-25.
2. Chepys O. I. (2020). Balans i dysbalans interesiv subiektiv prava intelektualnoi vlasnosti. *Porivnialno-analitychne pravo*. № 1. S. 223-226.
3. Kravchuk N. Ya. (2013). Kontseptualizatsiia hlobalnykh finansovykh dysbalansiv. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*. № 3. S. 153-159.
4. Stoliarchuk Ya. M. (2009). Asymetriia hlobalnoho rozvytku: sotsialno-ekonomichnyi vymir. *Avtoref. dys. ... d.e.n.: 08.00.02 / DVNZ «Kyivskiy natsionalnyi ekonomichnyi universytet imeni Vadyma Hetmana»*. K. 34 s.
5. Dykha M. V. (2016). Sotsialno-ekonomichnyi rozvytok Ukrainy: napriamy ta zasoby realizatsii: monohrafiia. K.: Tsentr uchbovoi literatury. 388 s. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/5964>

6. Dykha M. V. (2012). Transformatsiia ekonomiky Ukrainy za roky nezalezhnosti pid pryzmou makroekonomichnoi stabilnosti. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky.* № 4, T. 3. S. 72-77. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/2393>
7. Obstfeld M. (2017). Assessing Global Imbalances: The Nuts and Bolts. URL: <https://blogs.imf.org/2017/06/26/assessing-global-imbances-the-nuts-and-bolts/>
8. Chinn M. D. (2013). Global Imbalances. *The Evidence and Impact of Financial Globalization.* Gerard Caprio (ed.) Oxford: Elsevier Inc. Vol. 3, pp. 67-79.
9. Shchetylova T. V. (2012). Otsenka hlobalnykh disbalansov v razvitii makroekonomicheskikh sistem. *Osnovy ekonomiki, upravleniya i prava.* № 6 (6). S. 106-111.
10. Tereshchenko E. Yu., Semenova D. O. (2021). Osoblyvosti otsinky dysbalansiv rozvytku suchasnykh birzhovykh rynkiv. *Infrastruktura rynku.* № 52. S. 54-60.
11. Slovnyk ukrainskoi movy. *Akademichnyi tumachnyi slovnyk.* URL: <http://sum.in.ua/s/dysbalans>
12. Dykha M. V., Liamets I. A. (2021). Zovnishnotorhovelna diialnist Ukrainy: stan, problemy, perspektyvy. *Naukovyi visnyk IFNTUNH. Serii: Ekonomika ta upravlinnia v naftovii i hazovii promyslovosti.* № 1 (23). S. 108-117. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/10470>
13. The Macroeconomic Imbalance Procedure. Rationale, Process, Application: A Compendium. Institutional paper 039. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016. 132 p.
14. Dykha M. V. (2016). Teoretychni osnovy modeliuвання biudzhetnoho rozpodilu v systemi upravlinnia sotsialno-ekonomichnymy protsesamy. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky.* № 2, T. 2. S. 25-28. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/5398>